

Internationale spelregels in een geglobaliseerde economie

Ludo Cuyvers

Hoogleraar internationale economie, RUCA

De huidige internationale economische context wurgt elk initiatief om een progressief sociaal-economisch beleid te voeren. De enige kans om uit die wurggreep te geraken is het afspreken van nieuwe internationale economische spelregels die de blinde dictatuur van de marktwetten aan banden leggen.

Ultra-liberalen hebben een niet te onderschatten voordeel. Hun credo 'alle macht aan de markt' maakt hun het leven in één opzicht alvast erg makkelijk. Zij kunnen hun economisch 'beleid' beperken tot het opruimen van de restanten van de verfoeilijke overheidstussenkomsten in de economie, zodat de weldaden van de spontane marktwetten vrij tot ontwikkeling kunnen komen.

Socialisten daarentegen hebben een liefdehaat-verhouding met de markteconomie. Zij aanvaarden de markt als reguleringsmechanisme, omdat de marktwerking zeker een positieve invloed heeft op ondermeer de efficiëntie van de produktie en de marketing en op de technologische vooruitgang. Maar dat maakt hen nog niet blind voor de economische en maatschappelijke ravage die de vrije markt aanricht. Zij hebben daarom de neiging in het economische proces in te grijpen en te proberen de markt te richten, te corrigeren, te stimuleren. Socialisten zijn met andere woorden voorstander van een echt economisch beleid.

Dat vergt heel wat meer politieke visie en energie dan het liberale laissez-faire... Om de markt te richten is immers een sturingsmechanisme nodig: een batterij aan instrumenten, die niet

op zichzelf staan, maar ingebed zijn in een welbepaald institutioneel kader. Om dat kader tot stand te brengen is politieke wil nodig en een minimum aan internationale consensus.

Keynes en het na-oorlogse kader

In het na-oorlogse kapitalisme vormde het keynesianisme zo'n sturingsmechanisme voor het economische beleid. De keynesiaanse receptuur was *maar bruikbaar omdat er een institutioneel stelsel bestond dat de werking van de internationale marktwetten beperkte* [1]. Hoewel de keynesiaanse recepten in die na-oorlogse periode met succes werden toegepast, was het institutionele kader echter verre van perfect. Het was behept met een aantal onvolkomenheden die op termijn zo zwaar begonnen te wegen dat zij uiteindelijk tot de ondergang van het stelsel hebben geleid. De leemte die daardoor ontstond, is nooit opgevuld door nieuwe internationale spelregels. De wereldeconomie werd daardoor overgeleverd aan de dictatuur van de blinde marktwetten.

Voor sociaal-democraten is dat een bijzonder onaangename situatie. Het keynesianisme was voor hen immers méér dan een louter sturingsmechanisme: het maakte de kern uit van hun beleid. In de huidige internationale context is de

manoeuvrerruimte voor een economisch stimuleringsbeleid zowat tot nul herleid. Dat betekent ronduit dat een socialistisch economisch en maatschappelijk beleid onmogelijk is geworden.

Wie daar verandering in wil brengen, moet de internationale context aanpakken. De internationale factoren die het na-oorlogse keynesiaanse beleid mogelijk maakten, zijn aan een wel-doordachte aanpassing toe. Concreet gaat het om de volgende vier gegevens: vaste wisselkoersen, vrij internationaal betalingsverkeer, een voldoende aangroei van de internationale liquiditeiten en internationaal geregelde prijzen van grondstoffen en basisprodukten. Naast die vier pijlers van de na-oorlogse wereldeconomie is er nog een vijfde: de vrije handel van goederen en diensten. Er is geen enkele reden om die vrijhandel meer dan nu reeds het geval is aan banden te leggen, wel integendeel. Omdat het belang van die vrijhandel onbetwistbaar is, komt deze vijfde factor hier verder niet ter sprake. Voor de eerste vier factoren geef ik aan waar de huidige problemen liggen en in welke richting oplossingen kunnen worden gezocht.

Vaste of geregelde wisselkoersen

Vaste wisselkoersen eisen van de nationale overheid een zekere discipline. Vaste wisselkoersen zijn bijvoorbeeld slechts houdbaar als de inflatiecijfers tussen de verschillende landen niet te zeer uiteenlopen. Dat betekent dat elk land niet alleen zijn monetair beleid, maar ook de evolutie van zijn loonkosten - om maar één voorbeeld te noemen - op die van de andere landen moet afstemmen.

Zwevende wisselkoersen daarentegen zouden de nationale overheid een grotere autonomie verlenen bij haar macro-economisch beleid. Tenminste, dat is wat de economische theorie vertelt [2]. Zoals altijd levert de praktijk een genuanceerder beeld op. Een land dat een budgettair stimuleringsbeleid wil voeren (bv. door groot-scheepse infrastructuurwerken), zal door de toegenomen economische activiteit vlug geconfronteerd worden met een duurdere munt. Dat doet de import toenemen en bemoeilijkt de export. In een open economie wordt een budgettaire politiek daarom nog weinig gebruikt. De grotere na-

tionale autonomie bij zwevende wisselkoersen is dus een illusie. Een sprekend voorbeeld daarvan zijn de desastreuze lange termijn-gevolgen van het macro-economische beleid van de regering-Reagan in de eerste helft van de jaren '80.

Er kleven trouwens nog andere nadelen aan zwevende wisselkoersen. Bij zwevende wisselkoersen is er minder kans op internationale coördinatie van het macro-economische beleid in de verschillende landen [3]. De voornaamste factoren die bepalend zijn voor de wisselkoersen (inflatie, economische groei, loonkosten, ...) zullen daardoor uiteenlopen in de verschillende landen. Het gevolg daarvan zijn voortdurende wisselkoersschommelingen, waarbij de sterkere munten de neiging hebben om zich aan de zwakkere aan te passen. Om die redenen zullen zwevende wisselkoersen uiteindelijk leiden tot een sterke deflatoire internationale tendens. Die tendens wordt nog versterkt door de onzekerheid die zwevende wisselkoersen teweegbrengen bij investeerders, handelaars, producenten en consumenten [4].

Vanaf de tweede wereldoorlog tot 1973 bestond er een internationaal systeem van vaste wisselkoersen, het zgn. Bretton Woods-systeem. De bij dat stelsel aangesloten landen engageerden zich tot wederzijdse wisselkoersondersteuning. Het is dankzij dat systeem dat er in de na-oorlogse periode een lange tijdsperiode van 'sociaal-democratische' beleidsvoering geweest is. Toch vormden die internationale monetaire afspraken slechts het noodzakelijke kader voor de sociaal-democratische verwezenlijkingen. Het fundament van die verwezenlijkingen lag bij andere voorwaarden. Een systeem van monetaire overeenkomsten met vaste wisselkoersen als Bretton Woods vereist immers een grote graad van internationale arbeidsmobiliteit en/of duurzame financieringscapaciteit, als men werkloosheid in de zwakkere lidstaten wil vermijden [5]. De arbeidsmobiliteit was er duidelijk niet. Het was dus eigenlijk te verwachten dat het Bretton Woods-stelsel een grote werkloosheid zou veroorzaken in de zwakkere industrielanden. Twee elementen kunnen verklaren waarom dat niet is gebeurd. Enerzijds heeft de continuë dollarstroom van de Verenigde Staten naar de rest van

de wereld voor financieringscapaciteit gezorgd. Daarnaast was er zekere mate van eensgezindheid over twee fundamentele principes. Om te beginnen was er een consensus over de oprichting van een systeem van sociale zekerheid op basis van de ideeën van W. Beveridge. In België werd die consensus vastgelegd in het zogenaamde 'Sociaal Pact' van 1944. Daarnaast was er een relatief grote eensgezindheid onder economen, politici en academici over 'volledige tewerkstelling' op basis van de keynesiaanse beleidsrecepten. Die quasi-consensus, die tot halverwege de jaren '80 bleef bestaan, heeft het ontstaan van een massale werkloosheid belet. Het macro-economische beleid in elk van de betrokken landen werd in grote mate afgestemd op dat van de andere landen, en was - precies omwille van het tewerkstellingsobjectief - gemiddeld niet-deflatoir.

Ook vandaag is het afdwingen van een internationale consensus over de noodzaak van volledige tewerkstelling de voorafgaande voorwaarde voor een nieuwe economische heropleving. De volledige tewerkstellingsnorm moet daarom een essentieel element zijn bij het uittekenen van de toekomstige internationale spelregels, bv. bij de totstandkoming van de Europese eenheidsmunt. Dat die norm in het Verdrag van Maastricht ontbreekt is bijzonder jammer. Het verraadt de monetaaristische opvatting achter de Europese Monetair Unie [6].

Vrij internationaal betalingsverkeer versus kapitaalverkeer

Bij de oprichting van het na-oorlogse internationaal monetair systeem in 1944 werd een onderscheid gemaakt. Voor het betalingsverkeer dat gepaard ging met import en export van goederen en diensten (het lopende betalingsverkeer) werden de nationale wisselbeperkingen opgeruimd. De vroegere bilaterale betalingsregelingen voor dit soort verrichtingen werden geleidelijk aan vervangen door de volledige convertibiliteit van de munten. Het internationale kapitaalverkeer (waar dus geen import of export mee gemoeid was) daarentegen werd niet geliberaliseerd. Niet dat er daar geen voorstanders van waren, wel integendeel, maar de nationale overheden had-

den het er doorgaans niet zo op begrepen hun interventiemogelijkheden bij voorbaat uit handen te geven. Meer concreet ging het daarbij om hun mogelijkheid om buitenlandse directe investeringen (vestiging van ondernemingen in het buitenland of van buitenlandse ondernemingen in het binnenland) te beperken of voorwaarden op te leggen en de internationale portefeuillebeleggingen aan min of meer strikte controles te onderwerpen. Die laatste kapitaalbewegingen - en dan vooral de kortlopende speculatieve beleggingen - konden ten andere een zware hypotheek leggen op de aanvaarde wisselkoerspariteiten en zo de nationale munt in zware problemen brengen. Het was dus niet verwonderlijk dat er bij de nationale regeringen weinig animo bestond voor zo'n liberalisering.

Met het ontstaan van de multinationale ondernemingen kwam daar een kentering in. Aanvankelijk werden die ondernemingen als een heilzaam fenomeen beschouwd. In de tweede helft van de jaren '50 en de jaren '60 ging het vooral om Amerikaanse ondernemingen die in Europa investeerden, hier jobs creëerden en hun technologie meebrachten. De nationale overheden moedigden daarom buitenlandse investeringen aan, maar behielden in eerste instantie toch hun controlemogelijkheid over binnenkomende en uitgaande directe investeringen.

De ontwikkeling van het internationale bankwezen en het ontstaan van de Eurodollarmarkten [7] in de jaren '60 zetten die controlemogelijkheid echter op losse schroeven. De Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en enkele andere industrielanden gingen zwaar lobbyen om alle internationale kapitaalbewegingen vrij te maken. Zij hadden immers een voorsprong m.b.t. het aanbod en de organisatie van financiële diensten en zagen dus brood in een dergelijke deregularisering en liberalisering. En ze haalden hun slag thuis.

De globalisering van de financiële wereldmarkt die daardoor onstond, was verre van gevaarloos. Internationale beleggers zijn niet geneigd te beleggen in een munt die dreigt te devalueren. Landen die tegen de stroom van vermindende begrotingstekorten en groeiende werkloosheid oproeien, komen echter vroeg of laat in

devaluatiegevaar terecht. Het financiële 'conservatisme' van de beleggers beperkt dus sterk de mogelijkheden van nationale overheden om een economisch stimuleringsbeleid te voeren. Die beperking begon ten volle te spelen op het ogenblik dat zo'n beleid meer dan ooit nodig was. De reeds bestaande deflatoire tendensen in de wereldeconomie werden daardoor nog versterkt.

In die omstandigheden bleef de nationale overheden slechts één instrument meer over om de economie aan te zwengelen: een monetair stimuleringsbeleid [8]. Van die mogelijkheid maakten zij echter zeer spaarzaam gebruik, omdat de monetaristisch geïnspireerde centrale banken en de vrees ongewenste wisselkoersbewegingen en speculatiegolven te veroorzaken hun weinig speelruimte lieten.

Safe haven

Een uitzondering op die regel vormde de Verenigde Staten in de periode 1982-1986, onder de ultra-conservatieve regering-Reagan. In die periode bleek dat land ertoe in staat als 'safe haven' een orthodox-keynesiaans stimuleringsbeleid te voeren en zelfs een zekere locomotief-functie in de wereldeconomie te vervullen. Dit beleid werd overwegend gefinancierd door het aantrekken van buitenlandse beleggingen, en heeft geleid tot het berucht tweelingdeficit op de overheidsbegroting en de lopende rekening met het buitenland. Aan dat tweelingdeficit wordt nog steeds gesleuteld, wat de VS-locomotief voorlopig niet voor herhaling vatbaar maakt.

Het uitblijven van een voluntaristisch beleid hielp de economie er niet bepaald op vooruit. Door de aanslepende recessie komen bovendien de sociale zekerheidssystemen in de geïndustrialiseerde landen zwaar onder druk te staan. Die druk wordt nog opgevoerd door de toenemende concurrentie van de zgn. 'nieuwe industrielanden' uit Oost- en Zuid-Oost-Azië en de lage-loonlanden. Meer en meer ondernemingen sluiten hun vestigingen in de geïndustrialiseerde wereld en gaan produceren waar de loonkosten het laagst zijn. Daardoor komen in eerste instantie de jobs en de sociale verworvenheden van de werknemers in belangrijke industrietakken in Europa en de Verenigde Staten op de tocht te staan, maar de negatieve spiraal dreigt zich verder uit te breiden.

In de geïndustrialiseerde landen wordt ver-

twijfeld naar oplossingen gezocht. Arbeidsherverdeling is één van de voorstellen die op tafel liggen. De discussie daarover zal allesbehalve makkelijk worden. Arbeidsduurverkorting zonder loonverlies verhoogt de loonkosten, en maakt dus weinig kans. De stemmen die pleiten voor een onverbloemde vermindering van de directe en indirecte loonkosten, vinden immers een gretig gehoor. Ook een verdere inperking van de macro-economische inmenging van de overheid wordt regelmatig op de agenda geplaatst. Geen enkel kruid lijkt gewassen tegen de pletwals van het economisch liberalisme.

Toch zijn er een tweetal ideeën die in deze sombere context perspectieven bieden en die het mijns inziens meer dan waard zijn door sociaal-democraten overwogen te worden.

Het eerste idee is de zgn. 'Tobin-belasting' [9]. Nobelprijswinnaar James Tobin stelt voor wereldwijd een uniforme belasting van 1% op alle wisseltransacties in te voeren. Dat zou de kosten van korte termijn speculatieve kapitaalbewegingen drastisch verhogen (volgens Tobin met het equivalent van een intrestverschil van 8% op kortlopende effecten). Speculatieve beleggingen zouden daardoor heel wat minder interessant worden. Voor de internationale handel daarentegen zou die 1% geen onoverkomelijke hinderpaal vormen. Door paal en perk te stellen aan de korte termijn-mobiliteit van het kapitaal zonder de internationale handel te schaden, zou de Tobin-belasting de relatieve autonomie van de overheid bij het voeren van een economisch beleid een heel stuk verruimen.

Het tweede idee is die van de 'sociale conditionaliteit' in de economische en financiële relaties van de geïndustrialiseerde landen met de ontwikkelingslanden. Landen met goedkope en overvloedige arbeidskracht beschikken voor de produktie van bepaalde goederen of diensten over een comparatief voordeel t.o.v. de geïndustrialiseerde wereld. Om op economisch vlak vooruit te komen, moeten zij dat voordeel kunnen behouden. Waar dat voordeel eindigt en sociale dumping begint, is echter niet altijd even duidelijk. Daarom moet in de ontwikkelingslanden op basis van internationaal aanvaarde normen een afdwingbare bodem gelegd worden in-

zake arbeidsvoorwaarden en sociale bescherming. De lat mag daarbij niet zo hoog gelegd worden dat hun comparatieve voordeel sneuvelt. Het idee van sociale conditionaliteit lijkt mij zonder al te grote problemen te realiseren. In de praktijk zou dat kunnen door de ratificatie en gecontroleerde toepassing van een aantal conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie in te bouwen in globale multilaterale overeenkomsten tot liberalisering van de buitenlandse handel en investeringen, of bilaterale en multilaterale ontwikkelingshulp. Sinds een tweetal jaar bestaat er in de geïndustrialiseerde wereld trouwens een traditie die de officiële hulpverlening afhankelijk maakt van het eerbiedigen van de mensenrechten en de democratie. Men zou op die ingeslagen weg een stuk verder kunnen gaan.

De sociale conditionaliteit mag naar mijn mening echter nooit toegepast worden op een ad hoc-basis in specifieke multilaterale, laat staan bilaterale onderhandelingen en akkoorden (bv. in het Multivezelakkoord). Zoals ik al eerder vermeldde is het belang van een zo groot mogelijke internationale vrije handel onbetwistbaar. Een geïntegreerde aanpak vanwege diverse internationale organisaties zoals GATT, UNCTAD, IAO, Wereldbank, enz., op basis van globaal en multilateraal overeengekomen principes en modaliteiten, is daarom onontbeerlijk.

Daarnaast moet ook rekening gehouden worden met financiële compensaties aan de lage loon-landen, omdat de toepassing van sociale minimumnormen er tot vertraagde groei zal leiden. Die financiële compensaties kunnen allerlei vormen aannemen. De geïndustrialiseerde landen en multilaterale organisaties zouden bijvoorbeeld een speciaal internationaal fonds kunnen oprichten waarop ontwikkelingslanden 'sociaal geconditioneerde trekkingsrechten' kunnen uitoefenen ten behoeve van hun kersverse sociale beschermingsystemen. Maar evengoed kunnen die compensaties de vorm aannemen van sociaal geconditioneerde ontwikkelingshulp. En vermits beide constructies vormen zijn van ontwikkelingshulp, zouden ze bovendien kunnen bijdragen tot het halen van de 0,7%-norm, waardoor meteen een ander zwaar discussiepunt in de Noord-Zuid-dialoog kan worden gedeblokkeerd.

Internationale liquiditeit

Om de wereldeconomie groeikansen te geven is een aangepaste hoeveelheid internationale liquiditeit nodig. Een aangroei van de internationale handel vereist ook een groeiende hoeveelheid valuta. Als die niet voorhanden is, zal de wereldhandel stagneren of achteruitgaan. Het is dus niet verwonderlijk dat Keynes in zijn plan voor het na-oorlogse internationale monetaire systeem een internationale munt had voorzien, de *bancor* [10]. De hoeveelheid *bancor* die in omloop gebracht werd, zou bepaald worden door de landen die bij het systeem aangesloten waren. De *bancor* is echter nooit méér dan toekomstmuziek geweest.

Toch heeft onze economische wereldorde-ning één of andere vorm van internationaal betaalmiddel nodig. In het Bretton Woods-stelsel werd die rol vervuld door de US dollar. De tekorten op de lopende rekening van de Verenigde Staten gaven de wereldeconomie zuurstof en maakten groei mogelijk. Het aanhoudende Amerikaanse deficit had echter ook een keerzijde. Het veroorzaakte toenemende spanningen op de wisselmarkten en ondergroef op die manier het Bretton Woods-systeem.

Sinds de ineenstorting van Bretton Woods is de functie van internationaal betaalmiddel tot op zekere hoogte overgenomen door de speciale trekkingsrechten van het IMF. De speciale trekkingsrechten werden in 1969 tegen de zin van de Verenigde Staten ingevoerd. Ze worden over de IMF-lidstaten verdeeld en kunnen binnen bepaalde beperkingen gebruikt worden als internationale liquiditeit. Of het aantal speciale trekkingsrechten dat in omloop is, volstaat om de economische expansie in de wereld te ondersteunen, is maar de vraag. Als we aannemen dat de hoeveelheid internationale liquiditeiten die er op dit ogenblik van recessie voorhanden zijn in overeenstemming is met het huidige volume van de wereldhandel, dan is daarmee ook gezegd dat die hoeveelheid onvoldoende is om een duurzame expansie van de wereldeconomie te ondersteunen.

Naast het IMF kunnen ook de banken voor een stuk internationale liquiditeit creëren, door het verstrekken van internationale leningen. Er is

echter geen garantie dat die leningen over de landen verdeeld worden in functie van de behoeften van de internationale handel. Integendeel, vaak wordt via die leningen een ongezonde expansie in bepaalde landen gefinancierd. Het gevaar is groot dat dit op termijn leidt tot destabiliserende schuldencrises, zoals wij die in de jaren '80 hebben meegemaakt.

Het tekort aan internationale liquiditeit heeft een zeer nadelig effect op de wereldeconomie. Het houdt de deflatoire tendensen in stand en wakkert zo de concurrentiedruk op de wereldmarkt aan. Bovendien voedt het de strijd tussen de financiële centra om de gunst van de internationale beleggers en financiers. Dat versterkt dan weer het financieel dereguleringsopbod. De dictatuur van de marktwetten versterkt zijn wurg-greep op de wereldeconomie. Om die greep te breken moet men bij de hervorming van de internationale institutionele omgeving mechanismes ontwerpen om de behoefte aan voldoende en geregeld groeiende internationale liquiditeit te voldoen [11]. Het oorspronkelijke plan van Keynes voor een permanent aanpasbare internationale liquiditeit en reservevaluta (los van het goud, de dollar of om het even welke nationale munt) blijft dan ook brandend actueel.

Geregelde prijzen voor grondstoffen en basisproducten

Tijdens de tweede wereldoorlog was men niet alleen overtuigd geraakt van de positieve invloed van vaste wisselkoersen, maar ook van de noodzaak van stabiliteit op de internationale grondstofmarkten. Hevige schommelingen in de grondstofprijzen waren de oorzaak van overproductie en lage opbrengsten. Door die schommelingen te voorkomen, dacht men zowel consumenten als producenten redelijke en rechtvaardige grondstofprijzen te kunnen garanderen.

Op de United Nations Conference on Food and Agriculture in 1943 werd dan ook gepleit voor de oprichting van een organisatie die de noodzaak en de mogelijkheden van grondstofakkoorden zou onderzoeken. Die organisatie zou akkoorden kunnen instellen waar de normale marktwerking tekortschoot. De Verenigde Staten waren van mening dat die functie het best kon

worden uitgeoefend door de nog op te richten Internationale Handelsorganisatie. Daarom werd in het zgn. Havana Charter van 1948, dat de juridische basis moest vormen van die Internationale Handelsorganisatie, een hoofdstuk gewijd aan intergouvernementele grondstofakkoorden. De basisprincipes daarvan werden geleverd onder auspiciën van de Verenigde Naties. De voornaamste principes waren dat de producerende en consumerende landen een gelijk stemmen-aandeel hebben bij de besluitvorming, dat niet-leden niet gediscrimineerd mogen worden door de overeenkomst, en dat een overeenkomst maar kan worden gesloten of verlengd voor een periode van maximum vijf jaar. Op die manier dacht men evenwichtige grondstofakkoorden te kunnen opstellen die aangepast zouden kunnen worden aan structurele wijzigingen in de marktkarakteristieken.

De latere weigering van het Amerikaanse Congres om het Havana Charter te ratificeren heeft een stokje gestoken voor de oprichting van de Internationale Handelsorganisatie. Ze heeft echter niet de toepassing belet van de vermelde basisprincipes bij het sluiten en de werking van internationale grondstofovereenkomsten [12]. Die overeenkomsten werden aanvankelijk gecoördineerd door het Interim Coördinatiecomité voor Internationale Grondstofakkoorden van de Verenigde Naties en vanaf 1964 door de UNCTAD. De middelen zijn er dus gekomen. Met de objectieven is het echter niet zo schitterend gesteld. De ervaring heeft ondertussen geleerd dat de tegenstellingen tussen de consumerende en producerende landen dikwijls moeilijk te verzoenen zijn. Dat is een dramatische vaststelling. Bovendien heeft de fenomenale evolutie in de communicatiesector de mogelijkheid tot 'speculatieve bellen' op de diverse grondstofbeurzen sterk vergroot, terwijl de mogelijkheden van de grondstoforganisaties om de prijzen te stabiliseren door het gebrek aan middelen juist kleiner zijn geworden. De meeste grondstofakkoorden werken dan ook niet meer.

Nochtans bestaan er mogelijkheden om de failliete grondstofakkoorden nieuw leven in te blazen. Om te beginnen zou de speculatie aan banden kunnen worden gelegd. De wissel-

markten en grondstoffenmarkten zijn verbonden, en de speculanten opereren op beide markten tegelijk. Een invoering van de Tobin-belasting (zie hoger) op de transacties op de contant- en termijnmarkten voor grondstoffen zou de speculatie dan ook sterk kunnen beperken. Daardoor zou de levensvatbaarheid van de grondstofakkoorden sterk toenemen. Aan wil ontbreekt het in elk geval niet. Het is al herhaaldelijk gebleken dat zeer veel ontwikkelingslanden ervoor

De huidige ontwikkelingen op de verschillende terreinen die Ludo Cuyvers aanhaalt als sleutelgebieden voor (her)regulering gaan niet bepaald de richting uit die de auteur voor ogen had, wel integendeel. Een overzicht.

Op het vlak van wisselkoersen zit Europa sinds 2 augustus in een situatie die zeer dicht bij vrij vlottende wisselkoersen aanleunt.

Toen werd immers de band waarbinnen de munten van het EMS kunnen zweven verbreed van 4,5% tot 30%. De Top van Brussel, waar normaal een evaluatie van de nieuwe toestand moest worden gemaakt, bracht geen zicht op hervatting van de quqsi vaste, maar aanpasbare wisselkoersen. Volledig vaste koersen blijven nochtans het objectief van de Europese Economische en Monetaire Unie. Ondertussen passen steeds meer landen wisselkoersaanpassingen (depreciatie en devaluatie) toe als concurrentiefactor en blijft b.v. de GATT volledig stom over de gevolgen van competitieve devaluaties voor de wereldhandel.

De vrijheid van kapitaalverkeer nam de laatste jaren enorm toe.

Die vrijheid leidt tot steeds zwaardere fiscale concurrentie tussen landen om investeringen en kapitaal (beleggingen) aan te trekken. Dat brengt de begrotingen, maar vooral de - toch al sterk scheefgetrokken - fiscale behandeling van arbeid en kapitaal in het gedrang. Geen enkele internationale instelling is bij machte die neerwaartse concurrentiespiraal te doorbreken.

Op de nood aan het creëren van een voldoende en stabiele groei

gewonnen zijn de grondstofakkoorden te hernieuwen. Zelfs 'geavanceerde' landen als Maleisië, die buiten grondstoffen al een aantal afgewerkte produkten exporteren, zijn er voorstander van. Op internationale fora als de UNCTAD of op de jaarvergadering van de Wereldbank zouden 'sociaal-democratische' industrielanden en een belangrijk aantal ontwikkelingslanden dus een coalitie kunnen vormen.

Besluit

Ik heb hier geen pleidooi gehouden voor

handelsprotectionisme, maar wel voor het uitwerken van nieuwe spelregels voor het internationaal economisch systeem. Het internationaal institutioneel kader moet worden hervormd, en de rol van een aantal internationale organisaties, zoals GATT, IMF, IAO, Wereldbank en UNCTAD, moet worden geherwaardeerd en herzien. Ten slotte moet het beleid van die instellingen worden gecoördineerd om de nieuw ontworpen spelregels te kunnen toepassen.

van de geldvoorraad - een smeermiddel voor de internationale handel - kan enkel het IMF een antwoord bieden. De manier waarop die instelling beheerd wordt, brengt echter een verpletterend overzicht voor de geïndustrialiseerde landen en de VS in het bijzonder mee. Voeg daarbij de dogmatische reflex van vele IMF-adviseurs, b.v. inzake het beheer van overheidsfinanciën, en de huidige toestand wordt veel duidelijker. De onmacht van de vergaderingen van de G7 - de top van de zeven rijkste landen - om signalen inzake rentevoeten, relance-initiatieven en eerlijke handelspraktijken over te brengen, maakt dat beeld des te pijnlijker. De spectaculaire daling van de grondstoffenprijzen die op de wereldmarkt betaald worden kwam vooral voor de minder ontwikkelde landen (MOL) loodzwaar aan. De inkomstenverliezen die ze leden - afhankelijk als ze vaak zijn van één of twee exportprodukten - lagen aan de basis van de schulden crisis. Ondertussen is er weinig beterschap te verwachten. Onder druk van prijzen die zelfs niet toelieten de voortzetting van de koffieteelet te garanderen, werd recent een onderling akkoord gesloten om de opbrengsten van de koffieboeren te verhogen door een stijging van de wereldmarktprijs. Opgemerkt moet worden dat het simpelweg verhogen van de grondstofprijzen in de MOL vaak evenveel leed zal veroorzaken als baten opleveren. Onder invloed van de decennialange scheeftrekking van de wereldmarkt werden vele MOL immers tot voedsel- en energie-import gedwongen.

Mijn analyse van de internationale economische realiteit is niet ingegeven door nostalgie naar een onbereikbaar economisch ideaal uit het verleden. Een aantal van de oorspronkelijk overeengekomen spelregels werden immers maar gebrekkig (of niet) toegepast. Mijn bekommernis is alleen geweest aan te tonen dat een eigentijdse herdefiniëring van de principes, die aan de basis lagen van de toenmalige internationale spelregels, voldoende perspectieven bieden om de dictatuur van de marktwetten aan banden te leggen. En dat is de enige manier om in de geïndustriali-

seerde wereld opnieuw ruimte vrij te maken voor een socialistisch of sociaal-democratisch geïnspireerd beleid van groei, tewerkstelling, sociale bescherming en solidariteit.

De auteur is dank verschuldigd aan Wim Meeusen, Harry Knooren, Glenn Rayp, Dirk Van Evercooren (die ook de rastertekst maakte) en Peter Willemé voor commentaar op vroegere versies van dit artikel.

- [1] Zie Cuyvers, L., Crisis in Economic Policy. In: *Ökonomie und Gesellschaft*, Campus Verlag, Frankfurt-New York, Jahrbuch 6, 1988, blz. 207-234.
- [2] Zie Friedman, M., The case for Flexible Exchange Rates. In: Caves, R. en Johnson, H.G. (Eds.), *Readings in International Economics*, American Economic Association, Irwin, Homewood Ill., 1968.
- [3] Zie Cuyvers, L., Beschouwingen over de internationale coördinatie van het macro-economische beleid en het belang van internationale economische organisaties. In: *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, jg.43/1989, nr.5, blz. 593.
- [4] Zie Cushman, D.O., The Effects of Real Exchange Rate Risk on International Trade. In: *Journal of International Economics*, vol.15/1983, nrs.1-2; en De Grauwe, P., Exchange Rate Variability and the Slowdown in Growth of International Trade. In: *IMF Staff Papers*, vol.35/1988, nr. 1.
- [5] Zie Mundell, R., A Theory of Optimal Currency Areas. In: *American Economic Review*, sept. 1961, blz.567-665.
- [6] Zie Pellesier, D., Les critères de convergence dans l'union économique et monétaire: fondements théorétiques et difficultés pratiques. In: *Problèmes économiques*, nr.2.329, 9 juin 1993, blz. 5-10.
- [7] De Verenigde Staten hadden in de jaren '60 een aanzienlijk tekort op de begroting, dat via monetaire financiering (een toename van de geldhoeveelheid) werd gedekt. Die toevloed van dollars zocht - en vond - in Europa een interessante belegging.
- [8] Bij zwevende wisselkoersen gepaard met een voldoende grote internatio-

nale kapitaalmobiliteit moet de macro-economische activiteit op nationaal niveau vooral met monetaire beleidsmaatregelen worden gestimuleerd en verliest het budgettaire beleidsinstrument veel van zijn kracht. Dit volgt uit het zgn. Mundell-Fleming theorema. Ik verwijs naar de theoretische literatuur in dit verband: Mundell, R.A., *International Economics*, Macmillan, London, 1968; en Fleming, J.M., *Essays in International Economics*, Allen & Unwin Ltd, 1972.

- [9] Tobin, J., A proposal for International Monetary Reform. In: *Eastern Economic Journal*, vol.4/1978, blz.153-159. Zie ook Tobin, J., The International Monetary System: Pluralism and Interdependence. In: Steinherr, A. en Weiberbs, D. (Eds.), *Evolution of the International and Regional Monetary Systems. Essays in Honour of Robert Triffin*, Macmillan, Basingstoke-London, 1991, blz.3-9.
- [10] Keynes, J.M., Proposals for an International Clearing Union, 1942. In: Moggridge, D. (Ed.), *The Collected Writings of John Maynard Keynes*, vol.XXV, Activities 1940-1944, Shaping of the Post-War World: The Clearing Union, Macmillan-Cambridge University Press, London-Basingstoke, 1980, blz.168-196.
- [11] Voor een overzicht van de problemen rond de internationale liquiditeit, zie Cuyvers, L., Welk internationaal Keynesianisme? Pleidooi voor hervormingen in het internationale economische systeem. In: Smulders, A.M. F. (Ed.), *Internationaal Keynesianisme*, Samsom Uitgeverij, Alphen aan den Rijn-Brussel, 1984, blz.49-66. Zie ook de analyses en voorstellen vervat in het eerste en tweede rapport van de Brandt-Commissie, *Common Crisis. North-South Co-operation for World Recovery*, Pan Books, London-Sydney, 1983, en *Global Challenge. From Crisis to Co-operation: Breaking the North-South Stalemate*, Report of the Socialist International Committee on Economic Policy chaired by Michael Manley, President Willy Brandt, Pan Books, London-Sydney, 1985.
- [12] Men verwarre dergelijke onder auspiciën van de VN werkende overeenkomsten niet met grondstoffenkartels van producenten, zoals de OPEC.